

Polski charakter narodowy w ujęciu Antoniego Kępińskiego

Autorzy: Magdalena Hoły, Magdalena Hoły-Łuczaj

Wstęp

Kwestia charakteru narodowego stawia przed nami szereg pytań, a raczej wątpliwości. Jak stwierdzić czy rzeczywiście istnieje charakter narodowy? Czy mielibyśmy traktować to pojęcie dosłownie czy widzieć w nim metaforę? Co stanowiłoby wyznacznik charakteru narodowego? To również problem definicji narodu — u kogo mielibyśmy stwierdzić występowanie owego charakteru? Innymi słowy, pytamy o sposób, w jaki określić to, co być może w ogóle nie istnieje.

Innym ważkim zagadnieniem jest odpowiedź, czy któraś z nauk ma pierwszeństwo w stawianiu pytania o charakter narodowy? A jeśli tak, to z jakich względów? Które podejście byłoby preferowane — w jakich obszarach najbardziej ujawnia się charakter narodu? Wszak w zależności od tego, kto przedstawiałby jego obraz, zostałyby podkreślone jego różne aspekty. Osobną kwestią jest to, czy diagnozy postawione przez psychologów, socjologów, historyków, literaturoznawców, językoznawców i przedstawicieli innych nauk humanistycznych utworzyłyby spójny wizerunek charakteru narodowego. Wydaje się niemożliwym jednoznacznie wskazać najtrafniejsze rozwiązanie.

W kontekście tych pytań warto zwrócić się ku koncepcji Antoniego Kępińskiego — wybitnego polskiego psychiatry, którą przedstawił ją w swojej ostatniej, napisanej w roku 1977, książce zatytułowanej *Psychopatie*. Zarówno jego metoda, jak i wnioski, do których dzięki niej doszedł, prezentują się niezwykle interesująco na tle innych znanych ujęć polskiego charakteru narodowego.

Z perspektywy filozoficznej warto rozpatrzeć tą koncepcję ze szczególnym uwzględnieniem jej tła, czyli widzieć ją w kontekście stworzonej przez Kępińskiego oryginalnej formy antropologii. *Psychopatie* to dzieło istotne nie dlatego, iż zawiera w sobie całokształt wątków twórczości psychiatry, lecz najdojrzalsze ujęcie niektórych z nich [1]. Niniejsza praca przedstawia analizę zawartej w nim teorii dotyczącej kwestii charakteru narodowego. W części I prezentowana jest ogólna perspektywa i podstawy systemu Kępińskiego, zaś w części II opis najczęściej występujących typów osobowości w Polsce oraz ich synteza prowadząca do stworzenia koncepcji polskiego charakteru narodowego.

Metoda

Antoni Kępiński reprezentował rzadki typ psychiatrii humanistycznej — sam tak określał swoją perspektywę poznawczą [2]. Łączyła ona w sobie to, co interesujące z filozoficznego punktu widzenia, elementy fenomenologii, hermeneutyki oraz filozofii dialogu [3]. Takie też podejście Kępiński reprezentuje w kwestii badania charakteru narodowego, które opiera również na intuicyjnej, zdroworozsądkowej próbie określenia go poprzez porównanie charakteru jednostek, utożsamionego ze stosunkowo specyficznym pojęciem osobowości. Wyniki uzyskał dzięki doświadczeniu opartemu na empirycznych badaniach *sensu stricto*, czyli na swojej wieloletniej praktyce lekarskiej [4]. Ten aspekt jest szczególnie ważny, ponieważ bardzo często stanowi największy problem innych znanych rozwiązań. Należy jednak pamiętać, iż koncepcja Kępińskiego ufundowana jest również na założeniach — w pełnym tego słowa znaczeniu — filozoficznych, które są kluczowe dla jej właściwego zrozumienia. Dlatego też najpierw zostanie przedstawiona metafizyczna podbudowa jego teorii, a następnie jej uzasadnienie aksjologiczne.

Rzeczywistość

Za podstawową cechę życia i główny mechanizm rzeczywistości Antoni Kępiński uznawał dialektykę zmienności i niezmienności: „życie polega na ustawicznej zmianie [5]”. To ona nadaje życiu jego rytm. Wynika to choćby ze zjawiska określonego mianem metabolizmu informacyjnego: ciągłej wymianie informacyjno-energetycznej ze środowiskiem [6].

Z tym związany jest problem percepcji rzeczywistości w ruchu i bezruchu. Podstawowy sposób ludzkiego poznawania świata to klasyfikacja. Aczkolwiek klasyfikując stawiamy na niezmienności życia, gdyż „cecha klasyfikowana musi być względnie niezmienna [7]” — tendencja ta wynika

z naszej potrzeby porządku. Unieruchamianie przedmiotu obserwacji jest jednak sprzeczne z naturą samej rzeczywistości — należy być zawsze świadomym tej trudności. Sam sposób i klucz klasyfikowania zależą od aktualnej hierarchii wartości badającego. I tak, dla psychiatrii najważniejsze będą te czynniki, które budując obraz człowieka, przyniosą ulgę w jego cierpieniach psychicznych [8].

Psychopatia a typ osobowości

Kępiński postrzegał psychologię i psychiatrię jako nauki zajmujące się subiektywnym aspektem rzeczywistości — tym, jak człowiek przeżywa siebie i swój świat. Szczególnym przypadkiem w tym względzie są psychopaci — słowo *psychopathia* oznacza cierpienie (gr. *pathos*). To grupa chorych, których cierpienie utrwaliło się od lat najmłodszych, ale nie wykracza poza granice „wspólnego świata” (tzn. nie ma charakteru psychotycznego). Kępiński przytacza definicję psychopatii za Kurtem Schneiderem, która podkreśla ten właśnie wymiar choroby: psychopata to człowiek, który sam cierpi i (lub) u innych cierpienie wywołuje; jego „kolec” psychopatyczny jest równocześnie skierowany na wewnątrz i na zewnątrz [9]. Charakterystyczną cechą odróżniającą psychopatię od innych cierpień psychicznych jest utrwalenie, niezmiennosc — tendencja perseweracyjna, tj. powtarzanie stale tych samych struktur czynnościowych. Dialektyczna równowaga między zmiennością życia a jego niezmiennością zostaje zatem tu przesunięta w kierunku niezmienności. Często można trafnie przewidzieć jak psychopata zachowa się w danej sytuacji, gdyż jego sposoby zachowania i przeżywania częściej się powtarzają niż u osób nie wykazujących cech psychopatycznych.

Jednak, co dla tematu tej pracy niezwykle istotne, kryterium to może być także podstawą dla ujęcia psychopatii jako różnego rodzaju wariantów osobowości silniej zaznaczonych i bardziej utwalonych [10]. Element niezmienności, choć nie aż w tak silnym stopniu, istnieje bowiem u każdego człowieka. Wszak to właśnie dzięki temu elementowi możemy dokonać jakiegokolwiek klasyfikacji. Jak zauważa Kępiński, te oto względy uprawniają nas do ujęcia pewnej zależności między systemami klasyfikacyjnymi typów osobowości i psychopatii. Typologia osobowości jest szersza, obejmuje różnorodne cechy zachowania się i przeżywania ludzkiego, zaś typologia psychopatii jest nieco węższa, gdyż koncentruje się na tych cechach, które są przyczyną cierpienia danego człowieka i (lub) jego otoczenia. Typologię psychopatii można zatem traktować jako swoistą typologię zaostzonych cech osobowości [11]. Sam Kępiński zaznacza również, iż łatwość klasyfikacji psychiatrii prawdopodobnie wynika stąd, iż ma on przeważnie do czynienia z zaostzonymi i utwalonymi cechami osobowości, a tym samym u jego pacjentów typ osobowości zmienia się w typ psychopatii. [12]

Problematyczność klasyfikacji

Warto podkreślić wagę, jaką przywiązuje Antoni Kępiński do problemu klasyfikacji, ponieważ pokazuje to pokorę i mądrość badacza świadomego trudności jakie niesie ze sobą wszelkie klasyfikowanie, które bardzo łatwo można pomylić z tzw. szufladkowaniem ludzi. Jedną z głównych trudności jest problematyczność obiektywności systemów klasyfikacyjnych, których nie można odrywać od celu badania jak i warunków społecznych [13]. Niezmiernie istotna jest także kwestia nieoznaczoności klasyfikacji natury człowieka — zawsze coś z konkretnego człowieka pozostaje poza systemem [14]. Należy również pamiętać, że nie istnieją czyste typy osobowości i psychopatii; brak również ostrych granic między przedziałami klasyfikacyjnymi. Autor *Psychopatii* podkreśla fakt, iż typologia ma zawsze charakter ilościowy, a nie jakościowy. Oznacza to, iż jest ona czymś dynamicznym — określa w człowieku wyłącznie tendencje i proporcje, jego możliwości [15]. Rozważania te są szczególnie znaczące w świetle problemu formułowania wielu kwestii związanych z zagadnieniem charakteru narodowego, gdyż pokazują one jak próbować ustrzec się różnych błędów i pułapek z nim związanych.

Kluczowa dla antropologii Kępińskiego jest świadomość, iż oceniając charakter człowieka czy jego osobowość, oceniamy nie tyle jego samego, co jego odbicie w otaczającym świecie — ślad, który zostawia w swoim otoczeniu. Dlatego też proces decyzyjny będzie tak istotny dla zrozumienia struktury osobowości [16].

Proces decyzji

Na kształtowanie się osobowości człowieka wpływają trzy czynniki: genetyczny, środowiskowy i czynnik wolnej woli (decyzji). Kępiński zaznacza, iż nie wiemy jak daleko ten ostatni sięga ani nie znamy jego mocy [17]. Natomiast sam typ osobowości psychiatra definiuje jako to, co ogranicza zakres możliwości tworzenia różnorodnych struktur czynnościowych [18]. Sama też decyzja każdorazowo ogranicza zakres możliwości, gdyż każda następna decyzja idzie często jej śladami oraz po prostu zmniejsza liczbę możliwości — Kępiński przytacza przykład gry w szachy, kiedy po wykonaniu określonej liczby ruchów okazuje się, że w końcu pozostaje już tylko mat [19]. Innymi słowy każda decyzja jest krokiem w określonym kierunku, jest wyłobieniem drogi w nieskończonym chaosie możliwości tworzenia najrozmaitszych struktur czynnościowych [20]. Psychiatra dokonuje podziału decyzji na zautomatyzowane i świadome (akty woli). Łączy je to, iż zawsze są one wyborem między przynajmniej dwoma możliwościami [21].

Zagadnienie wyboru stanowi tak istotny moment w dyskursie Kępińskiego, ponieważ pociąga za sobą zasadnicze pytanie, które prowadzi wprost do rdzenia jego teorii [22]: który mianowicie z czynników najsilniej wpływa na podjęcie konkretnej decyzji? Co koniecznie musi istnieć, aby móc wyboru w ogóle dokonać?

Wartości

W tym miejscu dotarliśmy do sedna teorii Kępińskiego, które stanowi jego aksjologia. Wskazuje on najpierw na dwuetapowość klasyfikacji (oceny) człowieka. Etap I to ocena ogólnego charakteru „ruchu” danego człowieka względem świata i drugiego człowieka (postawa „do” i „od”, które można porównać z ekstrawersją i introwersją). Etap II to dostrzeżenie hierarchii wartości danego człowieka (postawa „nad”) — tego, co dla niego najważniejsze [23]. Nas będzie interesować II faza, czyli najczęściej występujące hierarchie wartości oraz odpowiadające im typy osobowości (psychopatii) [24].

Antoni Kępiński dobitnie stwierdza: „hierarchia wartości odgrywa decydującą rolę przy formowaniu się decyzji. Struktury czynnościowe stojące wysoko w hierarchii wartości danego człowieka mają większą szansę, by zostać wybrane w momencie decyzji, i to one są przede wszystkim realizowane [25]”. Zauważa jednak konieczność wyróżnienia dwóch hierarchii: „idealnej” i „realnej”. Jest to motywowane tym, iż człowiek często postępuje inaczej niżby chciał, a nawet się tego po sobie spodziewał — za Owidiuszem powtarza: *video meliora, proboque deteriora sequor* [26]. System wartości można podzielić na trzy warstwy: biologiczną, emocjonalną, społeczno-kulturową. I tak warstwie społeczno-kulturowej odpowiada hierarchia „idealna”, a warstwie biologicznej i emocjonalnej hierarchia „realna” [27].

Antoni Kępiński ponownie definiuje różne typy osobowości i psychopatii, tym razem z perspektywy wartości, jako wynik utrwalenia się ich określonych hierarchii [27]. Typologia systemów wartości jest ściśle powiązana z typologią osobowości i psychopatii. Ponadto pisze, iż „hierarchia wartości, którą człowiek świadomie i podświadomie sobie stawia, jest czynnikiem stabilizującym zmienność natury ludzkiej, gdyż wyznacza kierunek naszych decyzji [29]”. Hierarchia wartości odgrywa zasadniczą rolę nie tylko w wyborze tego, co ma zostać wyrzucone w świat otaczający, ale także tego, co ze świata ma być przyjęte. Jednym słowem, steruje ona dwukierunkowym (na zewnątrz i do wewnątrz) strumieniem informacji [30].

Tok myślenia Kępińskiego prowadzi do ważnego dla nas zagadnienia społecznego charakteru wartości, przejawiającego się w warstwie społeczno-kulturowej. Ich internalizacja przyczynia się do zatarcia w pewnym stopniu indywidualnych różnic stwarzając wspólnotę opartą na podobnym systemie wartości, a przez to na podobnym przebiegu procesu decyzyjnego [31]. Jak już było to we wstępie wspomniane, metabolizm informacyjny ma zawsze charakter społeczny.

Z tych też oto względów, jak pisze Kępiński, wydaje się, że pojęcie charakteru narodowego, nie jest czystą fantazją, ale wyrazem tych wpływów, które przy dłuższym okresie działania mogą odbić się na genotypie, gdyż ludzie obdarzeni cechami aprobowanymi w danej grupie społecznej mają większe szanse prokreacji niż ci, którzy są ich pozbawieni [32]. W ten oto sposób kształtuje się w myśli Antoniego Kępińskiego fundament koncepcji charakteru narodowego. W poniższej części pracy zostanie przedstawiona jej charakterystyka oraz omówienie.

Charakter narodowy — ekspozycja

Antoni Kępiński, przystępując do opisu charakteru narodowego, zaznacza, że są wątpliwości co do jego faktyczności, lecz on sam zalicza siebie do zwolenników tej kategorii. Twierdzi, iż warunki klimatyczne, geograficzne, społeczne i ekonomiczne wpływają raczej (mogą wpływać) na te cechy osobowości, które ułatwiają adaptację do takiego, a nie innego typu szeroko pojętego środowiska. Tak też osoby obdarzone tymi specyficznymi cechami mają większą szansę na prokreację. Mogłoby to teoretycznie prowadzić do wniosku, iż charakter narodowy oparty jest na swoistym genotypie. Jednak zaznacza Kępiński „jak jest naprawdę, nie wiadomo [33]”. Kontrprzykładem wobec takiej tezy, który sam przytacza, jest zmienność sposobu zachowania się w zależności od tego czy człowiek żyje w ojczyźnie czy za granicą. Dlatego też swoje wstępne opinie Antoni Kępiński podsumowuje pisząc: „uwagi powyższe mają charakter bardzo hipotetyczny; dotąd brak odpowiednich naukowych obserwacji nie pozwala wypowiedzieć się autorytatywnie na temat charakteru narodowego [34]”. Kępiński zauważa jednak, iż jako psychiatra nie mógłby nie dostrzec, iż pewne problemy i zachowania pojawiają się z większą częstotliwością niż inne. Z tego też powodu był w stanie wyróżnić dwa typy osobowości, które w Polsce dominują i właśnie na ich podstawie zarysować koncepcją charakteru narodowego Polaków. Należą do nich typ histeryczny i psychasteniczny [35], które teraz kolejno zostaną scharakteryzowane.

Typ histeryczny

Cechy osobowości histerycznej charakteryzują się tym, iż są nieprzewidywalne, ich przejawy są niespodziewane oraz trudne do zrozumienia. Ponadto najbardziej irytują nieprawdziwością, nieautentycznością, fałszem, wewnętrznym zakłamaniem [36]. Kępiński zwraca uwagę, iż mówi się wszak o histerycznej teatralności. Wydaje się, że histeryk robi wszystko na pokaz. Wszystko u niego jest bardziej demonstracyjne i jaskrawe niż u innych, jest to tzw. „strojenie min”, „robienie gęby” [37]. Drugą jego naczelną cechą to burzliwość — „byłe głupstwo wywołuje niewspółmierną reakcję emocjonalną pozytywną lub negatywną [38]”. Dla histeryka zasadnicze pytanie to „jak mnie widzą inni”. To problem formowania się autoportretu, który dowodzi niedojrzałości osobowości [39]. Według Kępińskiego tragedia i konflikt histeryków polega na tym, że potrzebują oni gwałtownie aprobaty i często fałszywie im się wydaje, że swym zachowaniem ją zdobywają, gdy tymczasem otoczenie ma ich wyraźnie dosyć. Irytują innych tym, iż nie potrafią dojrzeć prawdy ani o sobie, ani o otaczającym ich świecie. Typowe dla nich jest *wishful thinking* oraz niemożność pogodzenia się z istnieniem granicy pomiędzy marzeniem a rzeczywistością [40]. Męczy ich poczucie wewnętrznej sprzeczności niezrozumiałej dla nich samych, którą spychają do podświadomości, choć obwiniają wyłącznie innych o to, iż nie mogą ich zrozumieć. Spowodowane jest to u nich wyjątkowo silnym napięciem między „idealnym” a „realnym” systemem wartości. Wśród nich stosunkowo częste są samobójstwa, nie mogąc poradzić sobie z wewnętrzną sprzecznością, chcą siebie zniszczyć, aby wszystko zacząć na nowo [41]. Autor zauważa, że częste mają oni poczucie krzywdy, choć bardzo rzadko poczucie winy. W grupie zazwyczaj działają dezintegrująco [42]. Jednak — pisze dalej — przy całej swej chwiejności i niedojrzałości są oni w gruncie rzeczy dość twardzi, życie łatwo ich nie łamie. Pracują zrywami, po krótkim zapale (przysłowiowy polski słomiany zapał) z powrotem ogarnia ich lenistwo. Ich system wartości to hasło: „przetwać za wszelką cenę, przy możliwie najmniejszym wysiłku” — hasło, które godzi w godność człowieka, podsumowuje Kępiński [43].

Typ psychasteniczny

Drugi najpopularniejszy typ w Polsce to psychastenia. Psychastenia oznacza dokładnie „słabość duszy” (gr. *asthenos* — słaby). Psychastenia woli czapkę niewidkę niż „teatr”, nie chce być w centrum uwagi. Często się waha. Nie wyładowuje uczuć, ale raczej dusi je w sobie; jednak gdy je uzewnętrznia, dochodzi prawdziwego „wybuchu”. Inaczej niż u histeryka spowodowane jest to przerostem systemów samokontrolujących, lecz, co istotne, jest to jednocześnie wynik szczególnego napięcia między systemem wartości „idealnym” i „realnym” tak jak w przypadku hysterii [44]. Psychastenia to zatem pozorną antytezą histeryka. Podobnie jak u histeryka pytaniem, które go najbardziej męczy jest „co o mnie pomyślą inni”. Towarzyszy temu lęk, zwłaszcza przed potępieniem społecznym [45]. Psychastenia to również typ osobowości niedojrzałej [46]. Odwrotnie jednak niż histeryk, jest przesadnie odpowiedzialnym pracownikiem mimo, że jest często chwalony ciągle brak

mu wiary w siebie, ciągle ma wrażenie, że wszystko co robi, robi źle [47]. Te ich „przyhamowanie” i słabe „ufiksowanie się” w życiu — jak określa to Kępiński — uchwytuje właśnie znaczenie nazwy psychastenii. Należy jednak pamiętać, iż owa „słabość duszy” nie oznacza swego rodzaju tchórzostwa, wręcz przeciwnie — psychastenicy potrafią być bardzo dzielni, ponieważ walka o wartości jest dla nich sprawą zasadniczą, podczas gdy z samym życiem czują się słabo związani [48].

Dwubiegunowość

Analizy przeprowadzone w *Psychopatiach* miały za cel uświadomienie roli akceptacji społecznej w życiu człowieka. Bez niej może być zakłócony, a nawet zerwany metabolizm informacyjny, który stanowi istotny atrybut życia, zwłaszcza atrybut życia ludzkiego [49]. Tak też z tej właśnie perspektywy Kępiński wskazuje na zasadnicze podobieństwo między charakteryzowanymi typami psychopatii. Główny problem dla reprezentujących je osobowości stanowi kwestia afirmacji i autoportretu, czyli poczucie niepewności własnego wizerunku, którego potwierdzenia szukają przede wszystkim w swym otoczeniu. Wskazuje to jednoznacznie na ich niedojrzałość emocjonalną [50]. Niepewność ta ma jednak przyczyny skrajnie różne w przypadku histeryka i psychastenika. Ten pierwszy ma skłonność do wyolbrzymiania swych zalet, natomiast drugi swych wad. Można zauważyć, iż psychastenicy są właśnie lubiani za te cechy, których stanowczo u histeryków stwierdzić nie można: skromność rzetelność obowiązkowość i pracowitość [51]. Te właśnie specyficzne zależności pomiędzy opisanymi typami psychopatii są podstawą, na której Kępiński oprze swoją wizję polskiego charakteru narodowego.

"Ten dziwny rozkład polskiego społeczeństwa na ludzi, którzy gadają i na tych co pracują, utrzymuje się przez wieki, pomimo zmian warunków życia, sytuacji ekonomicznej, politycznej itp. {P:52| Tamże, s. 103.}" — stwierdza dobitnie Kępiński. Histeryka utożsamia z typem szlacheckim, natomiast psychastenika z polskim kmieciem. Z pierwszym wiąże zachowania, których odzwierciedleniem w kulturze i historii są przykładowo „polskie zastaw się, a postaw się”, Somosierra, szarża ułanów na czołgi, polskie sejmikowanie, liberum veto — „całą ta przedziwna mieszaninę cnót i wad [53]”. Drugiemu zaś przypisuje obraz poczciwego, spokojnego, pracowitego, nie wadzącego nikomu polskiego chłopca, który może jednak przeobrazić się w Jakuba Szełę. To właśnie ciężkie warunki życia najlepiej pokazują siłę charakteru tego pogardzanego przez wszystkich kmiecia [54]. Na tych oto dwóch przeciwległych biegunach Autor lokuje polski charakter narodowy, widząc w nim jednak pewną niepodzielną całość.

Warto odnotować, iż Antoni Kępiński pokazuje również jak można próbować wydobyć zalety obu typów osobowości. Według niego, z punktu widzenia psychoterapii, u histeryka należałoby wzmocnić procesy hamowania, a z kolei u psychastenika procesy pobudzenia [55]. Histeryka powinno uczyć się prawdy i poszerzać jego pole świadomości, a u psychastenika wzmocniać własną samoocenę [56]. Równocześnie jednak Kępiński zauważa, iż należy mieć świadomość, że nie można człowieka całkowicie zmienić: „to prawda, że człowiek w ciągu swojego życia zmienia się, ale zasadnicza struktura jego osobowości utrzymuje się od dzieciństwa aż do śmierci (...) Nie należy się ludzi, że psychastenika czy histeryka da się całkowicie zmienić [57]”.

Podsumowanie

Zarysowana w niniejszej pracy koncepcja Antoniego Kępińskiego wydaje się być szczególnie pociągająca intelektualnie z kilku powodów. Zanim jednak przejdziemy do ich omówienia należy podkreślić spójność i konsekwencję wywodu Kępińskiego. Jego wizja tworzy zwartą całość, mimo iż nie jest to system zamknięty [58]. Stanowi ona tym samym solidny fundament, na którym mogłyby się oprzeć dalsze badania. Jednocześnie Kępiński podkreśla hipotetyczność swoich rozważań, nie zamyka drogi do dyskusji z nimi, wiedząc jak bardzo subtelna jest materia, której są one poświęcone.

Zdecydowanie najbardziej oryginalny jest kluczowy moment jego teorii, a więc dwubiegunowe, dopełniające się ujęcie charakteru narodowego — może takie właśnie rozwiązanie pozwala dopiero faktycznie opisać polski charakter narodowy? Mogłoby ono wyjaśnić przyczynę tak wielkiej ilości sprzecznych ze sobą opinii dotyczących Polaków jakie wydają zarówno obcokrajowcy, jak i Polacy o sobie samych. Dobrym przykładem tego są obserwacje dotyczące zachowań w pracy, które szczególnie wobec dzisiejszej emigracji zarobkowej Polaków wydają się wiele nie tracić ze swej

aktualności.

Niezmiernie intrygujące jest również stwierdzenie dotyczące niedojrzałości osobowej Polaków, która przejawia się w nieustannej potrzebie potwierdzania własnego wizerunku. Co mogłoby być jej przyczyną? Gdzie można by szukać wytłumaczenia tego zjawiska, które zdaje się potwierdzać intuicja? Zwraca uwagę również w tym kontekście dostrzeżony przez Kępińskiego rys heroiczno-samobójczy obu typów osobowości. Również i on zdaje się być częściowo motywowany chęcią zdobycia aplauzu otoczenia i kreacji autoportretu [59].

Innym interesującym punktem tej koncepcji jest oparcie istnienia charakteru narodowego na wspólnie wypracowanym przez pokolenia systemie wartości. Kępiński przeprowadza tą analizę na wysokim stopniu ogólności, pozwalając tym samym na dalsze badania tego, jakie konkretne wartości mogłyby być kluczowe dla danego społeczeństwa. Warto jednak zauważyć, iż Antoni Kępiński sytuuje ów system wartości w warstwie społeczno-kulturowej, odpowiada jej „idealna” hierarchia wartości, która jest stosunkowo rzadziej realizowana niż „realna”. Dlatego też uwzględniając nawet specyficzny stosunek historyka i psychastnika do kwestii napięcia pomiędzy tymi dwoma hierarchiami, trudno z pełnym przekonaniem przyjąć, iż „idealna” hierarchia wartości miałaby definiować charakter narodowy. Sama aksjologia wydaje się być jednak słusznym kierunkiem poszukiwań.

Charakter narodowy najbardziej dostrzegalny jest w pewnych sytuacjach, które bardziej niż inne wywołują zachowania ujawniające te cechy, które w życiu codziennym nie zawsze są widoczne [60]. Diagnoza postawiona Polakom przez Kępińskiego jest krytyczna, można powiedzieć nawet surowa. Rzeczowość i brak idealizacji stanowią jednak jej niewątpliwą zaletę. Warto mieć jednak w pamięci stwierdzenie profesora Kępińskiego dotyczące tego, iż człowiek nie może nigdy zmienić się całkowicie. Z tego też powodu powinniśmy pogodzić się z własnymi ograniczeniami, a tym bardziej uczyć się akceptować je u innych.

Bibliografia

1. Kępiński Antoni, *Poznanie chorego*, Kraków 2002.
2. Kępiński Antoni, *Psychopatie*, Kraków 2007.
3. Lewandowski Edmund, *Charakter narodowy Polaków i innych*, Warszawa 2008.
4. Maciuszek Jerzy, *Obraz człowieka w dziele Kępińskiego*, Wrocław 1996.
5. Stawnicka Elżbieta, *Filozofia człowieka Antoniego Kępińskiego*, Zielona Góra 1999.

Przypisy:

[1] A. Cechnicki, *Psychopatie, czyli o poznaniu samego siebie* [w:] A. Kępiński, *Psychopatie*, Kraków 2007, s. 188-189.

[2] A. Kępiński, *Poznanie chorego*, Kraków 2002, s. 5.

[3] Por. J. Maciuszek, *Obraz człowieka w dziele Antoniego Kępińskiego*, Wrocław 1996, s. 34.

[4] E. Stawnicka, *Filozofia człowieka Antoniego Kępińskiego*, Zielona Góra 1999, s. 5.

[5] A. Kępiński, *Psychopatie*, s. 6.

[6] Tamże

[7] Tamże, s. 8.

[8] Tamże, s. 10.

[9] Tamże, s. 10.

[10] Tamże, s. 11.

[11] Tamże, s. 12-13.

[12] Tamże, s. 13.

[13] Tamże, s.14.

[14] Tamże, s. 51

[15] Tamże, s. 49- 51.

[16] Tamże, s. 51

[17] Tamże, s. 51

[18] Tamże, s. 11.

- [19] Tamże, s. 12
[20] Tamże, s. 30.
[21] Tamże.
[22] Por. J. Maciuszek, dz. cyt., s. 117.
[23] A. Kępiński, *Psychopatie* , s. 16.
[24] Tamże, s. 54
[25] Tamże, s. 19.
[26] Tamże, s. 20. (łac. Widzę i uznaję co lepsze, ale postępuję gorzej.)
[27] Tamże, 30.
[29] Tamże, s. 45.
[30] Tamże, s. 109
[31] Tamże, s. 40.
[32] Tamże, s. 46.
[33] Tamże, s. 103.
[34] Tamże, s. 104.
[35] Tamże, s. 102.
[36] Tamże, s. 56 -57.
[37] Tamże, s. 57.
[38] Tamże, s. 58.
[39] Tamże, s. 59.
[40] Tamże, s. 60-63, 72.
[41] Tamże, s. 65-70.
[42] Tamże, s. 74.
[43] Tamże, s. 89.
[44] Tamże, s. 90- 91.
[45] Tamże, s. 92.
[46] Tamże, s. 95.
[47] Tamże, s. 92.
[48] Tamże, s. 98
[49] Tamże, s. 102.
[50] Tamże, s. 104.
[51] Tamże, s. 102.
[53] Tamże.
[54] Tamże. 108.
[55] Tamże, s. 106
[56] Tamże, s. 108 - 109.
[57] Tamże, s. 111.
[58] Por. E. Stawnicka, dz. cyt, s. 143.
[59] E. Lewandowski, *Charakter narodowy Polaków i innych* , Warszawa 2008, s. 155- 156.
[60] A. Kępiński, *Psychopatie* , s.111.

Magdalena Hoły-Łuczaj

Studentka Wydziału Filozoficznego oraz Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zainteresowania naukowe: filozofia Martina Heideggera, antropologia rzeczy, historyczne ujęcia melancholii, teorie literatury.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 28-03-2009 Ostatnia zmiana: 02-06-2011)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,6437) (http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,6437)

Contents Copyright © 2000-2011 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2011 Michał Przech

Autorem portalu Racjonalista.pl jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielami portalu są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie strony tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl